

Nume scurt: STRATINOMIA

Ideea numelui: există o „stratigrafie” toponomastică

dezvoltare:

Toponimia este un produs cultural, deci condiționat istoric. Un nume este legat de o comunitate (care îl alocă). Dacă în cazul reperelor majore (precum râurile mari) unele nume au fost transmise, probabil, chiar din antichitate (fie și prin intermediar), toponimia minoră (cea din jurul unui sat) este obiectul unei permanente remodelări.

Faptul a fost remarcat empiric, prin observație directă și prin confruntarea hărților realizate la momente istorice distincte; amploarea fenomenului nu poate fi realizată decât cu instrumente statistice.

Uzul cel mai frecvent al toponimelor este legat de comentariul lingvistic (etimologie); cuantificarea fenomenului lingvistic nu se mai poate face însă cu elemente de studiu al limbii, ci prin mijlocirea geografiei (istorice) și statisticii.

Studii arheologice recente au arătat însă rolul preeminent al toponimiei în reconstrucția peisajului istoric (de pildă demonstrarea întinderii pădurilor în zone astăzi aproape complet despădurite). Aplicațiile de acest gen s-au realizat însă pe suprafețe reduse (precum cele aferente unor segmente ale Limes Transalutani), și nu pot fi extinse decât în prezența unor eşantioane toponomastice reprezentative.

Domeniul competițional: 9.5.6. – Practici noi de patrimonializare (alte idei? eu nu am)

Obiectul de activitate principal

Realizarea unei baze de date cu suport hartă (GIS) pentru toponimia globală României.

Sursele potențiale ale unei baze de date toponimice sunt multe. Nu toate au însă aceeași valoare. Se preferă o sursă reunind următoarele calități:

- să nu fie foarte recentă (comunismul a alterat considerabil toponimia, cel puțin la nivelul localităților) / a propos: de studiat categoriile cele mai afectate, pe un studiu de caz – de ex. un județ/;
- să aibă reprezentare uniformă la nivelul țării (ca densitate, scară de reprezentare, limbă);
- cu scara cea mai avantajoasă.

Candidatul cel mai calificat este colecția de hărți militare cunoscute drept Planurile Director de Tragere.

Scopul final: realizarea unei aplicații „deschise” (care să fie completată de proiecte următoare) care să cuprindă cât mai multe hărți istorice. Scopul nu poate fi atins într-un proiect (de doi sau 5 ani), dar poate fi exemplificat regional (vezi infra). Obiectivul primului proiect este acoperirea teritoriului național cu cel puțin un „strat” de nume, în mod omogen. Volumul de toponime care vor trebui alocate și clasate este de cca 150.000 de nume (la aproape 14.000 de localități sunt considerate aici numai câte 10 toponime în teritoriu, reprezentând varianta „optimistă”). /dacă există statistici mai bune – vă rog.../

Suportul de alocare teritorială

Datele pot fi identificate după coordonate geografice, însă acestea nu prezintă o structură rațională aptă de a produce „multipli” cu sens – altfel spus planuri de agregare a informației la niveluri superioare; este necesar ca toate toponimele să fie alocate unei unități teritoriale care să facă sens (la nivel istoric, mai ales).

SIRUTA este baza de date care permite identificarea unică a unei localități din România, cât și a supraordonatelor administrative (comune, municipii, județe /, regiuni/).

Dacă comunele (și alte grupaje de gen plase, raioane, județe, raioane) au cunoscut efectele a numeroase reorganizări, majoritatea dictate politic, adesea arbitrar, unitatea teritorială de bază – satul – este cea care s-a schimbat cel mai puțin de-a lungul timpului, atât în ceea ce privește numele, cât și teritoriul (consubstanțial proprietății, fie și comuniste).

Folosirea identificatorului SIRUTA la nivelul localității (satului) asigură, automat, datele necesare realizării unor grupaje statistice la nivel superior (comună, județ, etc).

În consecință, toate toponimele colectate în perimetrul unei localități vor avea un identificator comun (codul SIRUTA al localității), permițând analiza lor în pachete de date cu sens.

Probleme vor face toponimele alocate unor forme de relief de mari dimensiuni (precum dealurile) sau liniare, de tip apă curgătoare/ vale.

În cazul dealurilor (sau alte forme de relief înalte) există un criteriu simplu de alocare în codul SIRUTA: cota cea mai înaltă. Se întâmplă însă frecvent ca pe cumpăna apelor să treacă o graniță administrativă; în această situație se va face o departajare după următoarele criterii (în ordine):

- numele înălțimii poate sugera apartenența la una dintre comunitățile umane;
- un al doilea vârf al înălțimii (se află într-o poziție de apartenență mai clară?);
- se va construi un centroid al formei de relief

Mult mai complicat este cu cursurile de apă/ văi. Aici sunt mai multe opțiuni:

- a) zona izvorului (nu totdeauna foarte clară, ținând mai degrabă de nivelul de secetă);
- b) vărsarea (este criteriul cel mai clar);
- c) mijlocul (este dificil de calculat și, potențial, are mai multe modalități de calcul);

Probleme similare vor ridica rezervoarele de apă (lacuri naturale, artificiale). Criteriul de alocare spre o localitate a SIRUTA va fi poziția „de jos” (acolo unde s-a produs ocluzia sau acolo unde relieful proxim este mai jos)

(Acestea sunt doar exemplificări de problemă la nivelul alocării).

Aplicația generală va fi însoțită de studii de caz, pentru județele Teleorman și Argeș, având următoarele obiective:

- încărcarea datelor din DTM, ca suport comparativ, având următoarele ținte:
 - raportul statistic al localităților afectate de schimbarea politică a numelui (eventual motivul, dacă este transparent);
 - stabilirea raportului de densitate toponimică între PDT și DTM;
 - stabilirea ratei de dispariție sau alterare a „toponimiei minore”;
- încărcarea datelor din 3-5 hărți istorice mai vechi (începând cu hărțile austriece), pentru același perimetru, pentru a măsura același fapt: cât de mult se alterează toponimia de-a lungul timpului (de la modificări formale, la modificări de fond);
- realizarea unor anchete sociale în cinci localități dispuse egal de la Dunăre la Carpați, pentru a diagnostica raportul dintre informațiile oferite de hărțile publicate și percepția „vie” a toponimiei la localnici;
- studierea unui fenomen observat anterior pentru hidronimia minoră, și anume alocarea unor nume diferite pe cursurile superioare/ inferioare, cât și discutarea cauzelor (fenomenul a fost observat și pe alte tipuri de obiective, de pildă păduri, și, anticipând, este vorba despre... competiția între comunități);

- cum se reflectă acest fenomen în baza de date de cursuri de apă de la Apele Române (Institutul de Hidrologie)/eu am o bază de date veche, din anii 90, procurată semi-oficial; se poate procura una recentă și la zi? dacă se poate cu diacritice? are Facultatea așa ceva?/
- alegerea județelor Teleorman și Argeș are ca motivații principale următoarele:
 - realizarea unei „secțiuni” de la Dunăre la Argeș, cunoscând diferențele culturale între cultura câmpiei și cea a munților și urmărind exprimarea statistică a diferențelor comportamentale (de pildă: care este mai „conservatoare”? care are o „memorie vie” mai activă?)
 - sunt județe care au, teoretic, o bază culturală comună (sunt toți „munteni”), dar probabil studiile de caz vor arăta diferențe spectaculoase;
 - sunt județe neafectate de schimbarea de apartenență politică (maghiară – română), deci fără elemente perturbatoare majore;
 - sunt suficient de aproape de București pentru a fi studiate cu costuri de deplasare minime;
 - au obiective istorice relevante (de ex. Limes Transalutanus), iar studiile de caz pot fi utilizate în proiecte de altă natură.
- pentru unul dintre cele două județe se vor cumpăra planurile de 1:5000, se vor încărca în baza de date, pentru stabilirea experimentală a diferențelor de densitate toponimică între planurile 1:20000 (sau hărțile 1:25000) și cele la 1:5000

Realizarea unui „inventar” de hărți istorice disponibile (la MNIR sau aiurea), ca bază de activitate viitoare.

Acestea sunt toate generalități.

Sunt de discutat, eventual în fișiere distincte, următoarele:

- structura bazei de date
- clasificarea toponimelor (așteptăm de la un geograf) – necesară bazei de date, încă de la pornire
- discutarea organizării layer-elor în GIS?
- detalii despre „ontologie” (un cuvânt cu care eu nu sunt perfect împăcat...)
- eventuale liste de izvoare istorice asociabile „ontologiei”
- unul sau mai mulți specialiști în hărți istorice (unul va fi musai în proiect)
- corpus-uri de documente medievale? experimente de precizare a locației pentru listele automate de nume?
- de precizat un partener din Transilvania
- alte probleme tehnice care ar trebui avute în vedere (măcar la nivel de discuție/propunere)

E.S. Teodor